ALISHER NAVOIYNING “FARHOD VA SHIRIN” DOSTONIDA TARBIYAVIY G‘OYALAR VA ULARNING MA’NAVIY-AXLOQIY AHAMIYATI

Abduxoliqova Feruza

Farg‘ona davlat universiteti

Annotatsiya

Ushbu maqolada Alisher Navoiyning “Farhod va Shirin” dostonidagi tarbiyaviy g‘oyalar, insoniy fazilatlar, mehnatsevarlik, ilmga intilish, vatanparvarlik, sadoqat va muhabbat tushunchalarining badiiy ifodasi tahlil qilinadi. Dostonda Farhod obrazining komil inson timsoli sifatidagi o‘rni, uning ma’naviy-axloqiy fazilatlari hamda yosh avlod tarbiyasidagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Alisher Navoiy, “Farhod va Shirin”, tarbiya, komil inson, ma’naviyat, mehnatsevarlik, sadoqat, muhabbat, ilm, axloq.

Аннотация

В статье анализируются воспитательные идеи поэмы Алишера Навои «Фархад и Ширин», художественное отражение трудолюбия, стремления к знаниям, патриотизма, верности и любви. Особое внимание уделяется образу Фархада как символу совершенного человека и его нравственно-духовным качествам.

Ключевые слова: Алишер Навои, «Фархад и Ширин», воспитание, совершенный человек, духовность, трудолюбие, верность, любовь, знания, нравственность.

Abstract

This article analyzes the educational ideas in Alisher Navoi’s epic poem “Farhad and Shirin”. It explores the artistic representation of diligence, the pursuit of knowledge, patriotism, loyalty, love, and moral values. Special attention is paid to Farhad as an ideal

of a spiritually mature person and the educational significance of his character for the younger generation.

Keywords: Alisher Navoi, “Farhad and Shirin”, education, ideal person, spirituality, diligence, loyalty, love, knowledge, morality.

Kirish

Alisher Navoiy o‘zbek mumtoz adabiyotining buyuk namoyandasi, xalqimiz ma’naviy merosining yirik vakili hisoblanadi. Uning ijodida inson kamoloti, axloqiy poklik, ilm-ma’rifat, ezgulik va adolat masalalari alohida o‘rin egallaydi. Shoirning “Xamsa” asari tarkibiga kiruvchi “Farhod va Shirin” dostoni ham ana shu yuksak insonparvarlik g‘oyalarini o‘zida mujassam etgan nodir badiiy asardir.

“Farhod va Shirin” dostoni nafaqat ishqiy-sarguzasht asari, balki chuqur tarbiyaviy mazmunga ega bo‘lgan ma’naviy-ma’rifiy manba hamdir. Unda insonning qanday yashashi, qanday fazilatlarga ega bo‘lishi va jamiyatga qanday foyda keltirishi kerakligi badiiy obrazlar orqali ifodalangan. Navoiy Farhod obrazi vositasida yosh avlodni ilmli, hunarli, mehnatsevar, vafodor va jasoratli bo‘lishga undaydi.

Asosiy qism

Dostonning bosh qahramoni Farhod yoshligidan aqli, odobi, ziyrakligi va ilmga bo‘lgan qiziqishi bilan ajralib turadi. U oddiy shahzoda sifatida emas, balki ma’naviy barkamollikka intiluvchi inson sifatida tasvirlanadi. Farhodning bolalikdan ilm o‘rganishga intilishi, turli hunarlarni egallashi uning komil inson sifatida shakllanishiga asos bo‘ladi.

Navoiy Farhodning ilm olish jarayonini tasvirlash orqali ilmning inson hayotidagi o‘rnini ko‘rsatadi. Asarda ilm va hunar insonni yuksaltiruvchi, unga hayotda munosib o‘rin egallash imkonini beruvchi muhim vosita sifatida talqin etiladi. Farhod nafaqat nazariy bilimlarni egallaydi, balki amaliy hunarlarni ham o‘rganadi. Bu orqali shoir yoshlarni bilim olish bilan birga, egallagan bilimlarini hayotda qo‘llashga ham chaqiradi.

Dostondagi eng muhim tarbiyaviy g‘oyalardan biri mehnatsevarlikdir. Farhodning mashaqqatlardan qo‘rqmasligi, xalq manfaatini o‘z manfaatidan ustun qo‘yishi uning yuksak insoniy fazilatlarini namoyon etadi. Ayniqsa, Shirin uchun tog‘ni qazib, ariq chiqarish jarayonida uning jismoniy kuchi bilan birga irodasi, sabr-toqati va mehnatga munosabati ham ko‘rinadi.

Farhodning mehnati shaxsiy manfaat yoki boylik orttirishga emas, balki ezgu maqsadga xizmat qiladi. U xalq uchun suv chiqarishni muhim vazifasi deb biladi. Bu holat Navoiyning mehnatni ulug‘lovchi qarashlarini yaqqol ko‘rsatadi. Demak, insonning qadri uning mansabi yoki boyligi bilan emas, balki qilgan ezgu ishlari bilan belgilanadi.

Dostonda vatanparvarlik va xalqparvarlik masalalari ham muhim o‘rin tutadi. Farhod o‘zining kuch-qudrati va bilimini xalq manfaatiga yo‘naltiradi. U boshqalarning dardiga befarq qaray olmaydi. Bunday fazilatlar bugungi yoshlar tarbiyasida ham muhim ahamiyatga ega. Jamiyat taraqqiyoti uchun Vatanini sevadigan, xalqiga xizmat qilishni sharaf deb biladigan yoshlar zarur.

Farhod obrazida sadoqat va vafo tushunchalari yuksak darajada ifodalangan. Uning Shirinni sevishi oddiy hissiy kechinma emas, balki insoniy poklik, sadoqat va fidoyilik bilan uyg‘unlashgan muhabbatdir. Farhod turli sinov va qiyinchiliklarga duch kelganida ham o‘z tuyg‘usiga sodiq qoladi. Navoiy muhabbatni insonni ezgulikka yetaklovchi kuch sifatida talqin etadi.

Shirin obrazi ham alohida tarbiyaviy ahamiyatga ega. U go‘zalligi bilan birga aql-zakovati, or-nomusi, qat’iyati va sadoqati bilan ajralib turadi. Shirin o‘z qarashlariga ega, ma’naviy jihatdan kuchli ayol sifatida gavdalanadi. Navoiy bu obraz orqali ayolning insoniy munosabatlar va jamiyat hayotidagi o‘rnini yuksak baholaydi.

Asarda ezgulik va yovuzlik, adolat va zulm, sadoqat va xiyonat o‘rtasidagi qarama-qarshiliklar ham keng yoritiladi. Xusrav obrazi orqali nafs, manmanlik, zo‘ravonlik va o‘z manfaatini boshqalarning baxtidan ustun qo‘yish kabi salbiy xususiyatlar tanqid qilinadi.

Farhod esa buning aksi sifatida insoniylik, kamtarlik, halollik va fidoyilik timsoli sifatida namoyon bo‘ladi.

Bu qarama-qarshiliklar o‘quvchini yaxshilik va yomonlikni farqlashga, hayotda to‘g‘ri yo‘l tanlashga undaydi. Navoiy insonning haqiqiy buyukligi uning tashqi ko‘rinishi yoki mavqeyida emas, balki qalbi, aqli, axloqi va amaliy faoliyatida ekanligini ta’kidlaydi.

Dostonning yana bir muhim tarbiyaviy jihati sabr-toqat va iroda masalasidir. Farhod o‘z oldiga qo‘ygan maqsadiga erishish yo‘lida ko‘plab to‘siqlarga duch keladi. Biroq u qiyinchiliklar qarshisida taslim bo‘lmaydi. Uning qat’iyati, jasorati va sabr-bardoshi yoshlar uchun ibrat maktabidir.

“Farhod va Shirin” dostonida insonparvarlik g‘oyasi ham yetakchi o‘rin tutadi. Farhodning boshqalarga yordam berishga intilishi, xalq tashvishini o‘z tashvishidek qabul qilishi uning yuksak ma’naviyatidan dalolat beradi. Navoiy nazarida komil inson faqat o‘zi uchun yashamaydi; u atrofidagilarga naf keltiradi, adolat va ezgulik yo‘lida xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Alisher Navoiyning “Farhod va Shirin” dostoni chuqur badiiy-estetik qiymatga ega bo‘lishi bilan birga, katta tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi. Farhod obrazi orqali ilmga intilish, hunar egallash, mehnatsevarlik, sabr-toqat, jasorat, vafodorlik va xalqparvarlik kabi fazilatlar ulug‘lanadi. Shirin obrazi esa aql, or-nomus, sadoqat va qat’iyat timsoli sifatida gavdalanadi.

Dostondagi ezgulik va yovuzlik o‘rtasidagi kurash o‘quvchini hayotda adolat, halollik va insoniylik tamoyillariga amal qilishga chorlaydi. Asarning bugungi kundagi ahamiyati ham shundaki, unda ilgari surilgan g‘oyalar yosh avlodni ma’naviy barkamol, bilimli, mehnatsevar va Vatanga sadoqatli insonlar etib tarbiyalashda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alisher Navoiy. Xamsa. Farhod va Shirin. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi.

2. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to‘plami. – Toshkent: Fan.

3. Hayitmetov A. Navoiy lirikasi. – Toshkent: O‘zbekiston.

4. Mallayev N. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi.

5. Navoiyshunoslikka oid ilmiy maqolalar va tadqiqotlar.